

Йорг Guido Хюлсман

Дефлация и Свобода

Превод: Ивелина Петрова

Редактор: Даниел Василев

Коректори: Мануела Геренова, Анна Церовска, Стоян Панчев

Корица: Адриан Николов

Оригиналният текст е публикуван от Mises Institute под Creative Commons Attribution License 3.0.

ISBN: 978-1-933550-35-0

Съдържание

За автора.....	3
Предговор.....	5
I.....	7
II.....	10
III.....	14
IV.....	16
V.....	17
VI.....	18
VII.....	20
VIII.....	24

За автора

Йорг Гуидо Хюлсман е преподавател по икономика във факултета по икономика, право и социални науки в Университета в Анже, Франция. Роден в Германия през 1966г., в студентските си години Гуидо Хюлсман изучава икономика, финанси, философия и мениджмънт като докторската си теза по икономика защитава в Берлинския университет.

Днес Гуидо Хюлсман е един от най-изявените представители на модерната „Австрийска икономическата теория“, като редовно е лектор и автор в Mises Institute в Обърн, Алабама. Зад гърба си има половин дузина издадени книги, стотици академични публикации и множество статии на три езика – немски, френски и английски.

Към значителния му академичен принос е огромната (над 1000 страници) биография на Лудвиг фон Мизес, бащата на австрийската икономическата школа – “The Last Knight of Liberalism”. Книгата е не просто биографичен очерк за един от най-силните икономисти на ХХ век. Тя е също така и пътуване из света на икономическите и социални идеи, академичните спорове и дебати преди, по времето и след Мизес, оформящи икономическата наука такава, каквата я познаваме днес.

Любопитен факт е, че за написването ѝ Гуидо Хюлсман изчита и систематизира откритите през ’90-те години лични архиви на Мизес в Москва. След края на Втората световна война те са конфискувани от победителите и пренесени в Русия. Писма, доклади, разработки – Хюлсман систематизира, подрежда и интегрира всичко в книгата.

Но Йорг Гуидо не е просто биограф или историк на стопанските идеи. Паралелно с епохалното начинание по биографията, той написва друга, ценна от теоретична гледна точка творба – „Етика на паричното създаване” (“Ethics of Money Production”). В нея той анализира връзката между парите и правителствената намеса. Нито от икономическа, нито от християнска позиция политическият контрол върху парите не е и не може да бъде оправдан, а последствията от тази намеса върху пазарния процес са разрушителни, заключава авторът.

На съвременния инфлационизъм, изповядван от мейнстрийм икономистите, централните банкери и спекулантите, както и на патологичната дълговата пристрастеност на правителствата, Хюлсман предлага друг академичен ъгъл – този на реалните измерения и благото от дефлацията. Провокативна, но издържана и добре аргументирана теза, с която дори и несъгласните си струва да се запознаят.

Енциклопедични познания, ерудицията, брилянтната праксеологична логика в най-добрите традиции на Мизес и Родбарт – ето какво прави Гуидо Хюлсман един от най-обещаващите и продуктивни икономисти в рамките на школата.

Научните му търсения се простират над множество тематики: парите и банкирането с частични резерви, историята на икономическите идеи, ефектът от паричната политика върху капиталовите пазари, структура на капитала, причините за икономическият

цикъл, методът на икономическата наука, връзката религия и пари, моралните ефекти от инфлацията и др. Сам силно религиозен, в трудовете си Хюлсман изследва връзката пари-религия-етика-църква.

На 31 май, 2014г. се проведе първият „Ден на австрийската икономическата школа в България“. Йорг Гуидо Хюлсман бе почетен гост и основен лектор на събитието. С неговата подкрепа и голямото желание на „Австрийската“ теоретична общност и защитниците на свободата в у нас бе поставено началото на трайна и устойчива традиция за развитие на икономическите и социални идеи в контекста на „австрийската икономическа теория“ в страната ни.

Кузман Илиев

Предговор

Превод от френски: Мария Велкова

Световната банка и Европейската централна банка скоро дадоха сигнал за тревога за дефлацията в еврозоната. Изправени пред покачване на цените на стоките, потребителите и предприемачите може би ще бъдат принудени да намалят разходите си с надеждата да се възползват от бъдещ спад на цените. Това би могло да задвижи една низходяща спирала. Всъщност, спад на разходите за едни означават свиване на приходите за други, до такава степен, че последните също биха били принудени да намалят разходите си и т.н.

В настоящия труд предлагаме поставянето в перспектива на тези сигнали за тревога, подчертавайки техните макроикономически и политически измерения. Поддържаме диаметрално противоположна теза на обичайното мнение, че дефлацията е една от най-големите икономически злини. Според нас, поддържаните спадове на цените („дефлационни цени“) са напълно естествени и благоприятни. Гражданите нямат никаква причина да ги търсят посредством изкуствени средства, но вече не бива и да се плашат от тях.

Вярно е, че в контекста на съвременните дългови икономики един предвидим спад на цените би могъл да задвижи дефлационна спирала. Вярно е, че това би създавало безброй проблеми за всички граждани. И въпреки това, крайният резултат би бил полезен в много висока степен, по същата причина, поради която едно медицинско третиране може да бъде болезнено в краткосрочен план, но от съществено значение за здравето и понякога дори за запазването на живота. Така както един пациент може да пожелае да се подложи на болезнена хирургична интервенция, може да се приеме с отворени обятия дефлационната цена с всичките мъки, които тя носи краткосрочно. В днешната ситуация дефлацията е най-ефикасното средство – макар и най-бруталното – за връщането на икономическите и политическите свободи на гражданите.

Текстовете, събрани в този труд, са били написани на английски език. Преведени и публикувани са на френски, румънски, иврит и китайски. Българските, полските и руските преводи са в процес и предстои да бъдат публикувани. От 2003 годината на редакция на оригиналите сме се върнали към анализа на дефлацията в два други труда *L'éthique de la production de monnaie* (2010) и *Krise der Inflationkultur* (2013). Без съмнение тези скорошни публикации са по-нюансирани в съответствие с дефлацията, но запазват същите заключения. Също така се отказахме да внасяме поправки и изменения в текстовете от 2003 г.

Дистанцията на времето ни позволи да разберем, че най-сериозната пречка за всяка фундаментална промяна на монетарната политика, водена повече от един век, е не от интелектуален, а от културен порядък. Днес сме свикнали на едно постоянно увеличаване на цените и сме съгласували поведението си с тази реалност по хиляди начини, често възвишени. Култивираме поведение и избори, които биха били ирационални и дори самоубийствени в едно свободно общество, но които – от лична

гледна точка – са напълно разумни и благотворни в рамките на икономика, основана на неограничено създаване на пари. Тези поведения и избори характеризират това, което ние сме нарекли „култура на инфлацията“. Тя е тази, която ни парализира и рискува да ни отведе в бездната на политическата тирания и робуването в служба на банките и държавата.

Не е лесно измъкването от тази клопка, но вече не е и невъзможно. Подобно освобождаване все пак предполага известно интелектуално усилие. Спасението трябва да се основава на тази предпазлива и предвиждаща интелигентност, която древните са наричали *prudentia*, и която е плод на учението, спокойствието и любовта към истината. Именно истината е тази, която ще ни освободи. С това убеждение се осмеляваме да предложим на читателя следващите страници.

Йорг Гуидо Хюлсман

Анжè, юли 2014 г.

I.

Двадесети век беше векът на всемогъщата държава. В някои държави тоталитарните правителства придобиха властта си внезапно, посредством революции – очевидно неправилна стратегия, тъй като нито едно от тях вече не съществува. Но в други страни тоталитаризмът не се ражда завършен като Венера от морските вълни. В САЩ и, на практика, в почти всички западноевропейски страни властта на правителството расте бавно, но постоянно, и ако не ограничаваме този растеж, един ден тя ще се превърне в тоталитарна, макар този ден да изглежда далечен от настоящето.

Факт е, че през последните сто години във всички западноевропейски страни властта на правителствата нараства много по-бързо от икономиката. Най-явните проявления на тази власт са социалната и военната държава.¹ Днес развитието на социално-военната държава не би било възможно без инфлация, която за целта на нашето изследване ще дефинираме като нарастване на предлагането на базовите пари и финансовите инструменти, които са конвертируеми в базови пари при поискване.² Постоянното печатане на нови книжни долари и непрекъснатото създаване на лесни кредити от Федералния резерв осигуриха „ликвидността“ за все по-големия ръст на създадените от банките депозити до поискване и други парични заместители, което от своя страна позволи безпрецедентно нарастване на публичния дълг. Понастоящем (декември 2002), дългът на САЩ е 6,2 трилиона долара³, при по-малко от 2 трилиона долара в началото на 80-те и по-малко от 1 трилион преди ерата на хартиените пари, когато в началото на 1971 г. президентът Никсън затвори „златния прозорец“.

Връзката между хартиения долар и експоненциалното нарастване на публичния дълг е добре известна. От гледна точка на кредиторите, федералното правителство на САЩ контролира Федералния резерв (ФЕД) – монополният производител на книжни пари – следователно е невъзможно правителството да изпадне в неплатежоспособност. Ако е необходимо, федералното правителство може да напечата каквото и да е количество банкноти, за да погаси своите дългове. Така, закупуването на държавни ценни книжа е обезпечено по начин, който другите дебитори не могат да предложат. Правителството на САЩ може непрекъснато да разширява своите дейности, финансирайки ги чрез нов

¹ В случая на Америка, военната държава е по-силният двигател за растежа на правителството от социалната държава. Виж Robert Higgs, *Crisis and Leviathan: Critical Episodes in the Growth of American Government* (New York: Oxford University Press, 1987).

² Използваме дефиницията на Murray N. Rothbard, *Man, Economy, and State*, 3rd ed. (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute), p. 851, който определя инфлацията като по-голямо нарастване на количеството пари, спрямо ръста на обезпечените такива. Докато дефиницията на Ротбард се отнася повече до системата на банкиране с частичен резерв, основана на стокови пари, нашето определение се фокусира върху системата на фиатни пари при банкиране с частичен резерв. И двете дефиниции се отклоняват от широко разпространеното тълкуване на термина, според което инфлацията се определя като нарастване на ценовото равнище. Но такова определение не е много полезно за нашите цели, тъй като ние ще анализираме ефектите от промените в паричното предлагане (което винаги е подчинено на политически контрол).

³ Към юни 2014 г. той вече надхвърля \$17 трилиона – бел. ред.

дълг, дори тогава, когато изобщо няма изглед тези дългове да бъдат изплатени от данъчни приходи. Резултатът, привидно, е огромна власт на тези правителства, които контролират паричното предлагане.

Сред множеството причини, които са настъпили, за да ни докарат до сегашното положение, е и липсата на съпротива от страната на професионалните икономисти. В това есе ще коригирам грешната идея, попречила на много икономисти и интелектуалци да се противопоставят на инфлацията достатъчно упорито. Повечето икономически изследователи са отказали да се изправят срещу нея тогава, когато е имало най-голяма нужда, а именно по време на няколкото периода в историята, при които инфлационната системата е била пред колапс. Вместо безпристрастно да анализират случващите се събития, те започват да се страхуват от дефлацията повече, отколкото от инфлацията, докато накрая не стигнали до положението да подкрепят „рефлация“ – което, всъщност, е нищо друго, освен *по-тежка* инфлация.⁴

САЩ е преживяла два такива периода – годините на Голямата депресия и Малката депресия, пред която сме изправени днес, в навечерието на първия глобален бум на фондовия пазар. Днес дефлационният колапс на нашата паричната система отново е напълно възможна алтернатива. През ноември 2002 г. председателите на ФЕД (Грийнспан, Бернанке) и на Английската централната банка (Бийн) обявиха, че няма да има лимит на количеството пари, които са готови да напечатат, за да се избегне дефлацията. Тези планове отразяват съвременната ортодоксална позиция по въпросите на паричната политика. Дори много от критиците на инфлационните политики от миналото допускат, че, при сегашните обстоятелства, поддържането на определено инфлационно ниво може да бъде от полза, ако се използва за борба срещу дефлацията. Някои от тях припомнят, *че все още* няма никаква дефлация и, респективно, засилването на интензитета на използване на печатната машина не е необходимо. Но, от друга, те са съгласни с принципа, че, *ако* настъпи голяма дефлация, ще е политически необходимо да се правят повече правителствени разходи и че, за да се финансират увеличените разходи, правителството ще трябва да емитира по-голям дълг, а централната банка да напечата повече пари.⁵

Подобни възгледи са популярни дори сред някои представители на Австрийската школа. Лудвиг фон Мизес, Ханс Сенхолц, Мъри Ротбард и други автори са известни с

⁴ За целите на нашето изследване ще дефинираме дефлация като свиване на предлагането на базови пари или на другите парични заместители, конвертируеми в базови пари при поискване. Отново, това определение се отклонява от обичайното му дефиниция, според което дефлацията е спад на ценовото равнище. Но както читателят ще забележи, нашият анализ ще обхване и двете явления – дефлацията според нашата дефиниция и спада на равнището на цените. Целта на нашата дефиниция е да направим анализа си по-подходящ за практическо приложение. Монетарните власти във всеки един момент могат да предотвратят дефинираната по нашия начин дефлация, докато едва в редки случаи са способни да предотвратят спада в равнището на цените, независимо от това какво огромно количество необезпечени парични средства наливат в икономиката.

⁵ Виж, например, коментарите и статиите на журналистите с добра репутация по паричните въпроси, като Стив Форбс в САЩ и Стефан Борон в Германия. Същото послание идва и от публикациите на иначе разумни икономисти, като Джуд Ванински и Норберт Валтер. Показателно е есето на Norbert Walter, “Is the Global Recession Over?” *Internationale Politik* (Transatlantic Edition, fall 2002): 85–89.)

непреклонното си противопоставяне на инфлацията. Но само Сенхолц не се поколебава да възхвали дефлацията и депресията, когато става въпрос за премахването на фиатните пари и замяната им със стабилна парична система. За разлика от него, Мизес и Ротбард подкрепят дефлацията само дотолкова, доколкото тя ускорява коригирането на икономиката в периода на спад, настъпващ след периода на инфлационен бум. Но те експлицитно (Мизес) и имплицитно (Ротбард) са опитвали да избегнат дефлацията във всички останали случаи. По-конкретно, когато става въпрос за паричната реформа, двамата предлагат схеми за „ново дефиниране“ на „цената на златото“ на хартиените пари, за да се възстанови конвертируемостта.⁶

Основният недостатък на тази система е, че процесът на реформата се направлява от точно тези институции и хора, които той ще направи малко или много излишни. Спорно е също дали монетарните ни власти могат легитимно да използват „своите“ златни резерви, за да спасят от премахване книжни си пари. Всъщност, те придобиват властта да контролират тези резерви насилствено и, поради това, изобщо не е ясно как плановете за парична реформа а-ла-Мизес и Ротбард могат да бъдат съчетани с либертарианските правни и морални принципи, които Ротбард защитава в други свои разработки.

Но има и още един въпрос, който трябва да се разгледа: кое, всъщност, не е наред с дефлирането на паричното предлагане, от икономическа гледна точка? Този въпрос ще заеме централно място в това есе, което, за щастие, може да надгради дефлационния анализ на Ротбард, който показва позитивната роля, която дефлацията може да окаже за ускоряване на коригирането на производствената структура след финансова криза. Но, изглежда, нито един икономист не е бил заинтересован от провеждането на по-задълбочен анализ на влиянието на дефлацията върху пазарния процес и от нейните социални и политически последици. Истината е, че дефлацията се е превърнала в изкупителната жертва на икономическата професия. Тя не е анализирана, а се осмива. Един век на проинфлационна пропаганда е формирал квази-общо съгласие по въпроса.⁷ Накъдето и да се обърнем, дефлацията винаги е представена негативно и

⁶ Виж Hans Sennholz, *The Age of Inflation* (1979), chap. 6; Rothbard, *Man, Economy, and State*, pp. 863–66; idem, *America's Great Depression*, 5th ed. (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1999), pp. 14–19; Ludwig von Mises, „Die geldtheoretische Seite des Stabilisierungsproblems,“ *Schriften des Vereins für Sozialpolitik* 164, no. 2 (1923); idem, *Theory of Money and Credit* (Indianapolis: Liberty Fund, 1980), pp. 262–68, 453–500; idem, *Human Action*, Scholar's Edition (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1998), pp. 564f.; Murray N. Rothbard, *The Mystery of Banking* (New York: Richardson and Snyder, 1983), pp. 263–69; idem, *The Case Against the Fed* (Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, 1995), pp. 145–51. Мизес и Ротбард приемат гледната точка на Жан-Батист Сей, който описва дефлацията като болезнения процес за възстановяване на здравия разум, след период на продължителна инфлация. Виж Jean Baptiste Say, *Traité d'économie politique*, 6th ed. (Paris, 1841); преведена като *A Treatise on Political Economy* (Philadelphia: Claxton, Rensen & Haffelfinger, 1880). За критично изследване на възгледите на австрийските икономисти за дефлацията, виж Philipp Bagus, „Deflation: When Austrians Become Interventionists“ (working paper, Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, April 2003).

⁷ Най-големият двигател на пропагандата са били западните държавните университети, както и преувеличената вяра в авторитета на паричните „експерти“ на служба в МВФ, Световната банка, ФЕД и други правителствени агенции, занимаващи се с техническите детайли по пропагандирането на инфлацията. Необходимо ли е да посочим какъв *non sequitur* е да обявяваме за парични експерти служителите на тези организации? Подобен е случаят с икономистите от профсъюзите, които поради

всеки автор бърза да представи битката с дефлацията като абсолютния минимум за икономическа компетентност. Икономисти, които не постигат съгласие по някои други въпроси, са радостни да открият допирна точка в заклеяването ѝ. Според тях, проблемът с дефлацията е толкова ясен, че дори не си струва труда да се занимават с него. Университетските библиотеки съдържат стотици книги, в които се спори по теми, свързани с безработицата, бизнес цикъла и т.н. Но рядко разполагат с монография за дефлацията. Нейната злост е извън всякакъв спор.⁸

Това мълчаливо съгласие се крепи върху нестабилна основа. Откровеното и ентузиазирано *одобряване на дефлацията* е едно от най-важните изисквания за съхраняване на бъдещето на свободата.

II.

Когато говорим за пари и банкиране, всички практически и политически проблеми в крайна сметка зависят от централния въпрос: Може ли някой да подобри или влоши състоянието на една икономика, като увеличи или намали количеството пари?⁹

Аристотел е твърдял, че парите не са част от богатството на една нация, защото те са просто средство за размяна в една междурегионална търговия, и неговото авторитетно мнение напълно е белязало средновековната мисъл за същността им. Затова учените схоластици не са отделили време да изследват положителни ефекти, които промените в паричното предлагане може да окажат върху икономиката. От значение за тях била легитимността на обезценяването, разбирайки, че това е важен проблем за справедливото разпределение.¹⁰ И след раждането на икономическата наука през XVIII

факта, че получават възнаграждението си от тези „трудови“ организации, са считани за експерти по икономика на труда. Очевидно, ако някой нарече профсъюзите „сдружения за унищожаване на пазара на труда“ – каквито са повечето от тях според всеки обективен стандарт – експертните квалификации на служителите им ще се види в по-ясна светлина. Същото важи и за тези автори, които са на заплата в организациите за унищожаване на парите ни. Разбира се, това не означава, че в МВФ или ФЕД не може да работят добри икономисти. Нашата цел е просто да посочим, че тяхната квалификацията им да говорят по въпроса не се подобрява от професионална им принадлежност. Напротив, предвид съществуващите стимули, можем да очакваме, че добрите монетарни икономисти просто случайно работят в такива организации.

⁸ Най-добрият теоретик на дефлацията е Мъри Ротбард. Както посочихме вече, възгледите на Ротбард за дефлацията куцат само по отношение на практическото осъществяване на паричната реформа. Преглед върху основните принципи на Австрийската теория на дефлацията е представен в Joseph T. Salerno „An Austrian Taxonomy of Deflation“ (working paper, Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, February 2002). Сред малкото трудове, разглеждащи безпристрастно дефлацията, на автори, които не принадлежат към Австрийската школа, виж John Wheatley, *An Essay on the Theory of Money and Principles of Commerce* (London: Bulmer & Co., 1807), Lancelot Hare, *Currency and Employment, Deflation of the Currency—A Reply to the Anti-Deflationists* (London: P.S. King & Son, 1921); Edwin Cannan, *The Paper Pound of 1797–1821*, 2nd ed. (London: King & Son, 1925); Yves Guyot, *Les problèmes de la déflation* (Paris: Félix Alcan, 1923); Guyot, Yves and Arthur Raffalovich, *Inflation et déflation* (Paris: Félix Alcan, 1923).

⁹ Говорейки за „икономика“, имаме предвид група от хора, използващи едни и същи пари. Следователно, нашият анализ обхваща и отворените, и затворените икономики, в общоприетия смисъл на понятията, които се отнасят за затвореността и отвореността на политическите граници, които разделят различни групи хора.

¹⁰ Виж Aristotle, *Politics*, book 2, chap. 9; *Nicomachian Ethics*, book V, най-вече chap. 11; Nicolas Oresme, „Traité sur l'origine, la nature, le droit et les mutations des monnaies,“ *Traité des monnaies et autres écrits*

в., класическите икономисти също не отричали това важно твърдение. Дейвид Хюм, Адам Смит и Етиен де Кондияк отбелязват, че парите не са нито потребителска, нито производствена стока, и, следователно, богатството на страната не зависи от тяхното количество.¹¹ Това решаващо прозрение вдъхновява дебати между следващите четири или пет поколения икономисти – хора като Жан-Батист Сей, Дейвид Рикардо, Джон Стюарт Мил, Фредерик Бастиа и Карл Менгер – които винаги са защитавали стабилните пари.

В резултат на това, Западният свят имал значително по-стабилни пари през деветнадесети век, отколкото през двадесети. Огромна част от населението се разплащала помежду си с монети, направени от ценни метали, особено от злато и сребро. Именно те направили гражданите, без значение от скромния им социален статус, независими в парично отношение. Изкуството да се секат монети процъфтявало и се създавали монети, разпознаваеми от всеки пазарен участник.

Някои съвременни либертарианци таят романтична представа по тези дни на „класическия златен стандарт“. И наистина, това е златният век на паричните институции на Запад, особено ако го сравняваме с нашето съвремие, в което паричният еквивалент на алхимията е прераснал в ортодоксалност. Но е вярно още, че западните монетарни институции от времената на златния стандарт също са били далеч от съвършени. Правителствата все пак са се радвали на монопола в производството на пари, остатък от средновековните „регалии“, което е възпрепятствало откриването на по-добри пари и парични системи посредством конкуренция между предприемачите. Често те са се намесвали в създаването на пари, чрез схеми на ценови контрол, които са маскирали с наименованието „биметализъм“. Те активно насърчавали банкирането с частичен резерв, което е гарантирало все нови и нови средства за държавната хазна. Те са организирали също и появата на централното банкиране, чрез специални монополни лицензи за някои привилегирани банки. Общият резултат от тези закони е правното легитимиране на инфлационните фиатни пари и изхвърлянето на обезпечените монети от обращение. В началото на деветнадесети век, в по-голямата част от Европа, дотолкова, доколкото паричният обмен изобщо е бил познат, са се използвали книжни пари.¹² И до края на века нещата не се променили съществено. През по-голямата част на деветнадесети век, от водещите страни само Англия използва златен стандарт, а банкнотите на Банката на Англия играели много по-голяма роля в паричния обмен,

monétaires du XIV siècle, Claude Dupuy, ed. (Lyon: La Manufacture, 1989); Juan de Mariana, “A Treatise on the Alteration of Money,” *Markets and Morality* 5, no. 2 ([1609] 2002).

¹¹ Виж David Hume, “On Money,” *Essays* (Indianapolis: Liberty Fund, [1752] 1985), p. 288; Adam Smith, *Wealth of Nations* (New York: Random House, [1776] 1994), book 2, chap. 2, in part. pp. 316f.; Condillac, *Le commerce et le gouvernement*. 2nd ed. (Paris: Letellier & Mradan, 1795), in part. p. 86; преведена като *Commerce and Government* (Cheltenham, U.K.: Elgar, 1997).

¹² По това време Джон Уитли пише: „В Англия, Шотландия и Ирландия, в Дания и Австрия изобщо не може да се види друго, освен хартиени пари. В Испания, Португалия, Прусия, Швеция и европейската част на Русия хартиените пари имат сериозно превъзходство. Само във Франция, Италия и Турция е видно господството на обезпечените пари. (*An Essay on the Theory of Money and Principles of Commerce*, p. 287)

отколкото монетите – всъщност, съотношението на резервите на Банката било около 3% през по-голямата част от века, а понякога дори по-малко.¹³

Накратко, паричните закони на деветнадесети век не са перфектни, а монетарната мисъл на класическите икономисти е незадоволителна за нас днес.¹⁴ Дейвид Хюм е смятал, че инфлацията може да стимулира производството в краткосрочен план. Според Адам Смит инфлацията, под формата на кредитна експанзия, може да бъде полезна, ако е „обезпечена“ със „съответстващи“ реални стоки, а Жан-Батист Сей по подобен начин е подкрепял увеличаването на количеството пари, които обслужват „нуждите на търговията“. Смит и Рикардо предлагат да се увеличи богатството на страните чрез замяна на по-евтините хартиени пари с метални. Джон Стюарт Мил подкрепя тезата, че стабилните пари са пари със стабилна стойност. Грешките в монетарните възгледи на Хюм, Смит, Рикардо и Мил били почти незначителни в сравнение с основната им идея, според която, да повторим, богатството на една страна не зависи от промените в количеството пари. В крайна сметка, едно ново поколение ученици, заразени с вируса на етатизма (т.е. почитане на държавата) възприемат общите възгледи и, така, *грешките* на класическите икономисти, вместо науката, триумфират през ХХ в.

Хора като Ървинг Фишер, Кнут Вискел, Карл Хелферих, Фридрих Бендиксен, Густав Касел и най-вече Джон Мейнард Кейнс започват безмилостна кампания срещу златния стандарт. Тези защитници на инфлацията приемат гледището на класическите икономисти, че богатството на една страна не зависи от парично предлагане, и според тях това е вярно само в дългосрочен план. В краткосрочен план, печатницата на пари може да направи чудеса. Тя може да намали безработицата и да стимулира производството и икономическия растеж.

Кой ще отхвърли такъв извор на изобилие? И защо? Повечето икономисти разглеждат цената на инфлацията като загуба на покупателната способност на парите – някои изчисления показват до 98% загуба на покупателната способност на щатския долар, откакто Федералният резерв има контрол върху паричното предлагане. Далеч по-малко известни са съпътстващите ефекти на продължаващата един век инфлация на долара. Книжните пари са причинили няколко големи кризи, всяка от които се оказва по-тежка от предходната. Освен това, те напълно преобразуват финансовата структура на западните икономики. В началото на двадесети век повечето фирми и индустриални корпорации се финансират от приходите си, а банките и другите финансови посредници играят само второстепенна роля. Днес картината е различна и основната причина за това са книжните пари. Хартиените пари довеждат до безпрецедентно

¹³ Виж Jacob Viner, „International Aspects of the Gold Standard,” *Gold and Monetary Stabilization*, Quincy Wright, ed. (Chicago, Chicago University Press, 1932), pp. 5, 12. Винър подчертава, че преди Първата световна война златният стандарт не е бил коренно различен от междувоенния златен разменен стандарт. Той е „управляван стандарт“. (р. 17) Това отслабва тезата на Жак Рюеф, че златният разменен стандарт е нещо като пропадане в международната парична система. Виж Rueff, *The Monetary Sin of the West* (New York: Macmillan, 1972).

¹⁴ Актуално есе, критикуващо някои от най-големите заблуди на класическата монетарна мисъл, е Nikolay Gertchev, „The Case For Gold— Review Essay,” *Quarterly Journal of Austrian Economics* 6, no. 4 (2003).

нарастване на дълга на всички нива: правителствено, корпоративно и индивидуално. **По този начин се финансира нарастването на държавата на всички нива: федерално, щатско, местно. Така, те са се превърнали в техническата основа на съвременната тоталитарна опасност.**

В светлината на тези дългосрочни последици от инфлацията, предполагаемите краткосрочни ползи от нея до голяма степен губят своята привлекателност. Но голямата ирония е, че дори тези краткосрочни ефекти върху заетостта и растежа са илюзорни. Трезвите разсъждения показват, че системни краткосрочни ефекти от инфлацията не съществуват изобщо. С други думи, каквито и позитивни ефекти да възникнат, те са до голяма степен случаен резултат от едно благоприятно стечение на обстоятелства и ние нямаме основание да допускаме, че тяхната поява е по-вероятна от случайната вреда – точно обратното! Основното следствие от инфлацията е да допринесе за преразпределението на ресурсите. Следователно, за някои членове на обществото има краткосрочни ползи, но те се балансират от загубите в краткосрочен план за други граждани.

Великият френски икономист Фредерик Бастиа изтъква общата идея, че видимите положителни ефекти, които са резултат от държавна интервенция в пазарната икономика, са всъщност само едната страна на последиците от интервенцията. Има и други ефекти, за които правителството не обича да говори, защото те показват безполезността на държавната намеса. Когато правителството събира данъци от гражданите, за да субсидира производителя на стомана, ползите за стоманената фирма, нейните служители и акционери, са очевидни. Но интересите на други страдат от тази интервенция. По-конкретно, данъкоплатците разполагат с по-малко пари, за да подпомагат други търговски предприятия. Тези други бизнеси, както и клиентите им, също са ощетени от подобна политика, защото фирмата за стомана сега може да си позволи да плаща по-високи заплати и доходи, като така предлага по-добри цени за производствените фактори, които също са необходими и в други клонове на индустрията.

Това важи и за инфлацията. Няма абсолютно никаква причина, поради която нарастването на количеството пари да може да доведе до повече, а не по-малко, растеж. Вярно е, че фирмите, които получават пари направо от печатната преса, са облагодетелствани. Но останалите фирми са ощетени поради точно същата причина, тъй като не могат повече да плащат по-високите заплати и дивиденди, които привилегированата фирма сега може да си позволи. Всички останали притежатели на пари, независимо дали са предприемачи или работници, също са ощетени, защото техните пари сега имат по-ниска покупателна способност, отколкото биха имали иначе.

По подобен начин, изобщо няма причина, поради която инфлацията да намалява, а не да увеличава, безработицата. Хората стават безработни или остават такива, когато не искат да работят или когато са насилствено възпрепятствани от възможността да работят за такова възнаграждение, което работодателят може да им плати. Инфлацията не променя този факт. Това, което инфлацията прави, е да намали покупателната

способност на всички парични единици. Ако работниците очакват тези ефекти, те ще поискат по-висока номинална заплата, като компенсация за изгубената покупателна способност. В този случай, инфлацията не влияе върху безработицата. Точно обратното – тя може да има негативни последици, например ако работниците *надценят* предизвиканото от нея обезценяване на реалните заплати и поискат увеличение на работните си заплати, което води до още по-голяма безработица. Само ако не знаеха, че количеството пари е било увеличено, за да ги подмами към бизнеса при текущите заплати, те щяха да се съгласят да работят, вместо да останат безработни. Всички планове за намаляване на безработицата чрез инфлация просто се свеждат до заблуждаване работниците – меко казано детинска стратегия.¹⁵

Поради същата причина, инфлацията не е лек за т. нар „лепкави заплати“ („sticky wages“) – т.е. за проблема с принудителните профсъюзи. Заплатите са „лепкави“ само дотолкова, доколкото служителите избират да не работят. Но решаващият въпрос е: колко дълго могат да си позволят да не работят? И отговорът на този въпрос е, че периодът е ограничен до много тесните граници на спестяванията им. Веднага щом личните спестявания на работника свършат, той, иска или не, ще започне да предлага своите услуги, дори на по-ниска цена. Следователно, на свободния пазар, заплатите са достатъчно гъвкави във всеки един момент. „Лепкавостта“ се появява само в следствие на правителствена намеса, особено под формата на (а) помощи при безработица, финансирани от данъци или (б) законодателство, осигуряващо на профсъюзите монопол по отношение на предлагането на труд.

Тъй като целта ни тук не е да навлизаме във въпросите на икономиката на труда, можем директно да преминем към изследване връзката между заетостта и паричната политика. Дали инфлацията решава проблема с „лепкавите заплати“? Отговорът е отрицателен поради същите причини, които изтъкнахме по-горе. Инфлацията може да превъзмогне проблема с „лепкавите заплати“, само дотолкова, доколкото производителите на хартиените пари могат да изненадат профсъюзите. Доколкото последните предугаждат ходовете на повелителите на печатната преса, инфлацията или няма да намали безработицата изобщо, или ще я увеличи дори повече.¹⁶

III.

От позицията на споделените общи интереси на всички членове на обществото, количеството пари е без значение. Каквото и да е количество пари осигурява всички услуги, които непрекъснато размяна изобщо може да предостави и в дългосрочен, и в

¹⁵ Виж Mises, *Die Ursachen der Wirtschaftskrise* (Tübingen: Mohr, 1931); преведена като „The Causes of the Economic Crisis,” *On the Manipulation of Money and Credit* (Dobbs Ferry, N.Y.: Free Market Books, 1978). Виж също Mises, „Wages, Unemployment, and Inflation,” *Christian Economics* 4 (March 1958); препечатано в Mises, *Planning For Freedom*, 4th ed. (South Holland, Ill.: Libertarian Press, 1974), pp. 150ff. Дългогодишната масова безработица в Германия, Франция и други европейски страни е съкрушително опровержение на Кейнсианската хипотеза. Ако не друго, то профсъюзите в тези страни, изглежда, явно надценяват равнището на инфлацията.

¹⁶ По въпроса виж най-вече William Harold Hutt, *The Theory of Collective Bargaining* (San Francisco: Cato Institute, [1954] 1980); idem, *The Strike-Threat System* (New Rochelle, N.Y.: Arlington House, 1973); idem, *The Keynesian Episode* (Indianapolis: Liberty Press, 1979).

краткосрочен план. Този факт е непоклатимата отправна точка за всички трезви размисли по паричните въпроси.

И това е най-важният критерий, когато става въпрос за разглеждане на дефлацията. В светлината на принципите, открити от класическите икономисти, можем да кажем, че дефлацията определено не е това, което обикновено се предполага – проклятие за всички членове на едно общество. Дефлацията е паричен феномен и като такъв тя *влияе* на разпределението на богатството между индивидите и различните слоеве на обществото, както и на относителната важност на различните сектори на индустрията. Но тя *не* засяга съвкупното богатство на обществото. Дефлацията е драстично свиване на количеството пари или парични заместители, водещо до рязък спад на паричните цени. Такова събитие, дори и да е драматично за голям брой хора, със сигурност не е смъртоносна заплаха за обществото като цяло.¹⁷

Представете си, че утре всички цени спаднат с 50%. Това ще повлияе ли на възможността ни да се храним, обличаме, подслоняваме или пътуваме? Не, тъй като изчезването на парите не е съпроводено с изчезване физическата структура на производството. При много висока дефлация наличните пари стават много по-малко, отколкото са били, поради което не можем да продаваме продуктите и услугите си на същите цени, както преди. Но средствата за производство, машините, улиците, колите и камионите, посевите и хранителните припаси – всички това си остава на мястото. И така, можем да продължим да произвеждаме, та дори и изгодно, защото печалбата не зависи от ценовото равнище, на което продаваме, а от разликата между цените, на които продаваме, и цените, на които купуваме. При дефлация и двата вида цени спадат и в резултат на това печелившото производство може да продължи.

Съществува само една фундаментална промяна, за която допринася дефлацията. Тя коренно променя структурата на собствеността. Фирмите, финансирани се чрез дълг, фалират, тъй като при по-ниското ценово равнище не могат повече да погасяват кредитите, които са изтеглили, когато не са очаквали дефлацията. Частните домакинства с ипотечни заеми или други значителни дългове фалират, защото със спада на паричните цени доходите им също спадат, докато дълговете им остават константни в номиналното отношение. Самият опит да се ликвидират активите, за да се платят дълговете, допълнително намалява стойността им, което прави разплащането с кредиторите още по-трудно. Според паметните думи на Ървинг Фишер: „Колкото повече длъжниците погасяват, толкова повече те задлъжняват“.

¹⁷ Това също е показано, поне имплицитно, в малкото разработки по мениджмънт, които разглеждат предприемачеството в една дефлационна среда. Например виж: Daniel Stelter, *Deflationäre Depression: Konsequenzen für das Management* (Wiesbaden: Deutscher Universitäts-Verlag, 1991); A.G. Shilling, *Deflation: Why It's Coming, Whether It's Good or Bad, and How It Will Affect Your Investments, Business, and Personal Affairs* (Short Hill, N.J.: Lakeview, 1998); на същия автор, *Deflation: How to Survive and Thrive in the Coming Wave of Deflation* (New York: McGraw-Hill, 1999); Robert R. Prechter, *Conquer the Crash: You Can Survive and Prosper in a Deflationary Depression* (New York: Wiley, 2002).

Но от това правилно наблюдение, Фишер скача на грешния извод, че „ликвидацията се самоунищожава“¹⁸. Нека подчертаем отново, че фалитите – независимо от това колко индивиди са въввлечени – не засягат реалното богатство на страната и, най-вече, не предотвратяват успешното развитие на производството. Въпросът е, че други хора ще застанат начело на фирмите и домакинствата – хората, които при започването на дефлацията не са имали дългове и са разполагали с парите за закупуването на компании и имоти. Тези нови собственици могат успешно да управляват фирмите си при много по-ниските продажни цени, защото са купили акциите и ще си доставят останалите фактори за производство също на ниски цени.

Накратко, истинският проблем при дефлацията, е, че тя не крие преразпределението, вървящо ръка за ръка с промените в паричната маса. Това предполага видимото обедняване на много хора, за сметка на също толкова видимото облагодетелстване на печеливши. Това ярко контрастира с инфлацията, която създава анонимни победители, за сметка на анонимните губещи. И инфлацията, и дефлацията, са, от гледището, което възприехме дотук, игри с нулев резултат. Но инфлацията е тайно ограбване и, като такова, идеално средство за експлоатация на населението от неговите (фалшиви) елити, докато дефлация означава прозрачно преразпределение, чрез законни фалити.

IV.

С тези разсъждения можем да приключим нашия анализ. Видяхме, че дефлацията, по своята същност, не е нещо лошо и че, следователно, далеч не е очевидно, че една разумна монетарна политика на всяка цена трябва да се опита да я предотврати или да намали ефектите от нея. Дефлацията създава огромен брой губещи и много от тях са напълно невинни хора, които просто не са били достатъчно мъдри, за да предвидят настъпването ѝ. Но дефлацията *също* създава и много печелещи и *освен това* наказва значително количество „политически предприемачи“, които са благоденствали, благодарение на близките си отношения с тези, които контролират създаването на фиатни пари.

Дефлацията определено не е някакъв вид преобръщане на предхождащата я инфлация, която поправя нанесените вреди от предишните преразпределения. Тя води до ново преразпределение, което *добавя* към предишното, предизвикано от инфлацията.¹⁹ Но би било грешка, ако от този факт се направи извода, че дефлация, последваща период на инфлация, е по някакъв начин вредна от икономическа гледна точка, защото би довела до допълнителни преразпределения. *Всяка* парична политика има преразпределителни ефекти. По-конкретно, веднага щом започне дефлацията на количеството парични субститути, единственият начин, по който може да му се противодейства, е чрез

¹⁸ Irving Fisher, “The Debt-Deflation Theory of Great Depressions,” *Econometrica* 1, no. 4 (October 1933): 344. Виж също Lionel D. Edie, „The Future of the Gold Standard,” *Gold and Monetary Stabilization*, Quincy Wright, ed. (Chicago: Chicago University Press, 1932), pp. 111–30. On pp. 122–26, Еди призовава за стабилността на това, което Кейнс по-късно нарече „свкупно търсене“.

¹⁹ Виж Mises, *Theory of Money and Credit*, pp. 262f.; от същия автор, *Human Action*, p. 414

инфлиране на базовите пари, но тази политика също предполага преразпределение и по този начин създава печеливши и губещи.

Следователно, няма *икономическа* логика паричната политика да води яростна битка срещу дефлацията, вместо да я остави да свърши работата си. Която и да е политика не облагодетелства нацията като цяло, а само част от нея, за сметка на останалите групи. Никой държавен служител не може вярно да служи на всички свои съграждани чрез упорита позиция срещу дефлацията. Също не може и да се позове на икономическата наука, за да подкрепи такава политика.

Но има и друга гледна точка, която заслужава внимание и която всъщност е от решаващо значение за нашия проблем. Тя произлиза от факта, че на практика във всеки един момент от времето съществуват два, и само два, фундаментални варианта за парична политика. Първата възможност е да се увеличи количеството хартиени пари. Втората опция е да не се увеличава количеството хартиени пари. Сега въпросът е колко добре всяка една от тях се съгласува с основните принципи, върху които се основава свободното общество.

V.

Как биха се създавали парите в свободно общество? Нека първо посочим, че фактът, че количеството пари е без значение за богатството на една нация, не трябва да се бърка с *идеала* за стабилизиране количеството на парите. Последният идеал всъщност е фалшив и не следва от гореспоменатия факт. Няма нищо лошо в нарастването или намаляването на количеството пари. Въпросът е, че не трябва да се бърка, че такива увеличавания или намаления облагодетелстват обществото като цяло. Правилното и грешното в паричната политика не засяга въпроса: „*За постигането на каква цел трябва да бъде променено количеството пари?*“ Вместо това, то касае въпроса: „*Кой има правото да променя количеството пари?*“ И в едно свободно общество, очевидният отговор е: всички производители на пари имат правото да създават повече пари, а всички притежатели на пари да използват собствеността си по свое усмотрение.

В истински свободно общество създаването на пари е въпрос на частна инициатива. Парите се произвеждат и продават, както всяка друга стока или услуга. А това означава, че в едно свободно общество производството на пари е конкурентно. То е свързано с добиване на благородни метали и изсичането на монети, като и добивът, и сеченето са подложени на конкуренцията, произтичаща от всички пазарни участници. В предлагането на продукта си, производителят се състезава с всички други хора, които притежават пари и искат да закупят същите стоки, които и той. И при купуването на средства за производство, производителят на пари се конкурира с производителите на столове, театрални представления, телефони, килими, коли и т.н. С една дума, в едно свободно общество създаването на пари е ограничено в относително тесни граници, определени от желанието на другите членове на обществото да сътрудничат с един производител вместо с някой друг.

Какъв вид пари биха доминирали в едно свободно общество? Теорията и историческият опит отговарят по един и същи начин: свободното общество би използвало благородни метали за пари. Разплащанията ще се правят с монети, изсечени от злато, сребро, платина, мед или някакво друго вещество, което може да съвмести оскъдността с физическите предимства на тези метали. Обратно, книжните пари винаги са били фиатни пари, тоест винаги са били налагани чрез насилствената принуда на държавата. Те не са парите на свободния пазар, а парите на едно отчасти поробено общество.

VI.

Производството на пари в едно свободно общество е въпрос на свободно договаряне. Всеки, от миньорите до собствениците на мини, секачите на монети и чак до потребителите, всички те се облагодетелстват от производството на пари. Нито един от тях не нарушава правото на собственост на някой друг, защото всеки е свободен да влезе в миньорския и секаческия бизнес и никой не е задължен да закупува продукта.

Нещата са коренно различни, когато разгледаме създаването на пари в интервенционистките режими, които са преобладавали на Запад през по-голямата част от последните 150 години. Тук трябва да споменем преди всичко две институционални форми на паричен интервенционизъм: измамното банкиране с частичен резерв и фиатните пари. Общата черта и на двете е, че нарушават принципа за свободно договаряне. Те позволяват на производителите на книжни пари да увеличат производството си чрез нарушаване правата на собственост на останалите хора.

Банкирането е измамно, когато банкерите предлагат необезпечени или частично обезпечени парични заместители. Те продават много повече парични субститути, отколкото биха могли да си позволяват, ако се бяха погрижили да поддържат стопроцентов резерв за всеки емитиран субститут.²⁰

Производителят на фиатни пари (или, в наши дни, обикновено на книжни пари) продава продукт, който не може да издържи на конкуренцията на парите на свободния пазар, например от златните и сребърни монети, и който пазарните участници са принудени да използват, тъй като използването на всички останали парични средства е строго забранено или дори незаконно. Най-красноречивата илюстрация на този факт е, че хартиените пари във всички страни са защитени чрез законите за легално платежно

²⁰ Виж Hans-Hermann Hoppe, Jörg Guido Hülsmann, and Walter Block, “Against Fiduciary Media” *Quarterly Journal of Austrian Economics* 1, no. 1 (Spring 1998): 19–50; Hülsmann, “Has Fractional Reserve Banking Really Passed the Market Test?” *Independent Review* 7, no. 3 (2003); и литературата, цитирана в Hülsmann, “Banks Cannot Create Money” *Independent Review* 5, no. 1 (2000). Тази теза, между другото, е безспорна според всички участници в настоящия дебат за банкирането с частичен резерв. За разлика от автора, обаче, Лорънс Уайт, изглежда, вярва, че исторически банкирането с частичен резерв рядко, ако изобщо, е било измамно. Виж, White, “Accounting For Fractional-Reserve Banknotes and Deposits—or, What’s Twenty Quid to the Bloody Midland Bank?” *Independent Review* 7, no. 3 (2003).

средство. Книжните пари, по своята същност, са фиатни пари; те не могат да просъществуват, освен ако не са наложени от държавата.²¹

И в двата случая има *свърхпроизводство* на пари, тъй като то вече не е ограничено от информираното и доброволно договаряне между купуващите ги потребители. На свободния пазар книжните пари не биха издържали на конкуренцията на превъзхождащите ги метални пари. Производството на каквото и да е количество хартиени пари е, следователно, прекомерно, според стандартите на едно свободно общество. По подобен начин, банкирането с частичен резерв създава огромно количество парични субститути, поне в случаите, когато клиентите не са информирани, че им се предлагат банкови депозити с частичен резерв вместо реални пари.

Това прекомерно производство на пари и парични заместители е инфлация, според дефиницията на Ротбард, която приехме в настоящото изследване за случая на хартиените пари. Инфлацията е несправедливо преразпределение на доходи, облагодетелстващо тези, които първи получават новите пари и парични заместители, и в ущърб на онези, които ги получават последни. На практика, преразпределението винаги работи в полза на производителите на фиатните пари (които ние подвеждащо наричаме „централни банки“) и на техните партньори в банковия сектор и на фондовата борса. И, разбира се, инфлацията работи в полза на правителствата и най-приближените им съмишленици в света на бизнеса. Инфлацията е средството, чрез което тези индивиди и групи облагодетелстват несправедливо себе си, за сметка на цялото гражданство. Ако има някаква истина в карикатурното представяне на капитализма от социалистите – икономическа система, която експлоатира бедните за сметка на богатите – то това важи за капиталистическа система, задушена от инфлация. Безкрайният приток на книжни пари прави богатите и силните по-богати и по-силни, отколкото биха били, ако разчитаха изцяло на доброволната подкрепа на своите съграждани. И тъй като тя защитава политическото и икономическото статукво на страната от конкуренцията, идваща от останалата част на обществото, инфлацията възпира социалната мобилност. Богатите остават богати (по-дълго) и бедни остават бедни (по-дълго), отколкото биха останали в едно свободно общество.²²

²¹ Забележете, че това е вярно само за истинските книжни пари, но не винаги за националните хартиени валути, състоящи се от парични заместители, обезпечени от стокови пари. Нашата теза не е задължително вярна и за кредитните пари, например хартиения паунд по времето на Неполеновите войни. За разликата между парите, фиатните пари и кредитните пари, виж Mises, *Theory of Money and Credit*, pp. 73–76.

²² В този смисъл, инфлацията работи в нечестив съюз с данъчната система. Основното предимство на успешния новодошъл на пазара е, че има високи приходи. Но съвременните корпоративни и подоходни данъци не му позволяват да натрупа бързо достатъчно капитал, за да издържи на конкуренцията от истаблишмънта. В резултат на това, на практика вече няма фирми, които успяват от най-ниското стъпало да достигнат високите етажи на корпоративния капитализъм. Необходима беше технологична революция, за да се преодолеят тези пречки и да се появят няколко компании, като Microsoft, на върха на корпоративна Америка. Повечето от другите фирми са все по-зависими от кредитите, за да финансират всички по-мощни начинания. Но днес финансовото посредничество днес е твърде регулиран бизнес и всички големи банки вече са свързани с индустриалния истаблишмънт. Какъв би бил техният стимул да финансират дейност, която унищожава стойността на някое от другите им вложения?

Известният икономист Джоузеф Шумпетер веднъж представя инфлацията като предвестник на иновацията. Според него, инфлационно емитираните банкноти биха служили за финансиране на стартиращи предприемачи, които имат чудесни идеи, но нямат капитал.²³ Сега, дори и да се абстрахираме от съмнителния етичен характер на това предложение, което се свежда до субсидиране на всеки самозван иноватор, за недоброволната сметка на всички други членове на обществото, трябва да кажем, че в светлината на практическия опит планът на Шумпетер е пожелателно мислене. Кредитната експанзия, финансирана чрез печатането на пари, на практика е точно обратното на борба с икономическото статукво. Тя е предпочитаното средство за оцеляване на структура, която не може или няма как повече да издържи на конкуренцията.

Не би било пресилено да наречем инфлацията широкомащабен грабеж в полза на малцината приближени на властта, в ущърб на необвързаното с политиките мнозинство. Тя винаги върви ръка за ръка с концентрацията на политическа власт в ръцете на тези, които са привилегирани да притежават банков лиценз, и тези, които контролират монополното производство на хартиени пари. Тя подпомага безкрайните дългове, оставя гражданите на милостинята на „паричните власти“, като централните банки, и в този смисъл води до морално покваряване на обществото.²⁴

VII.

Инфлацията, под формата на банкиране с частичен резерв и фиатни пари, в крайна сметка е саморазрушаваща се практика. Тя носи в себе си корените на собственото си унищожение и, както ще видим, дефлацията е най-същественото средство за това разрушаване. Можем да различим три сценария за прекъсването на инфлационните процеси.²⁵

Подобна ситуация господства и при личните финанси. Представете си най-значимия случай на частен дълг, а именно кредитите, изтегляни за построяване или покупка на дом. При съществуващото данъчно законодателство, индивидите могат да приспаднат лихвите по ипотеките от облагаемия доход, но не могат да направят подобни неща, ако го финансират със собствени средства. Резултатът е, че на практика сега никой дори не си и помисля да плати за къщата си по начина, по който това се е правило преди, а именно като първо спести парите, а след това плати за жилището в кеш. И книжните пари направиха възможно винаги да се отпуска кредит на всеки желаещ за покупка на собствено жилище. Печатницата на ФЕД захранва жилищен бум, точно както захранва и бума на фондовата борса през 90-те. Последният вече завършва с шумна катастрофа. Жилищният бум е следващ.

²³ Виж Josef A. Schumpeter, *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung* (Leipzig: Duncker & Humblot, 1911); преведена като *Theory of Economic Development* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1949).

²⁴ По този въпрос виж краткото изложение на Robert Higgs, "Inflation and the Destruction of the Free Market Economy," *Intercollegiate Review* (Spring 1979).

²⁵ Виж Jörg Guido Hülsmann, "Toward A General Theory of Error Cycles," *Quarterly Journal of Austrian Economics* 1, no. 4 (1998). Банкирането с частичен резерв се срива винаги и по какъвто и да е повод, когато достатъчно голям брой от клиентите на банката решат да изтеглят депозитите си. Всяко нарастване на количеството пари може да предизвика поредица от бумове и рецесии, ако: (а) новите пари достигнат първо до капиталовите пазари и ако (б) ако предприемачите не очакват, че новите пари ще доведат до покачване на цените над нивото, което иначе биха достигнали. Погрешните изчисления на предприемачите ги карат да пренасочат ресурсите от устойчиви инвестиционни проекти към такива, които не могат да бъдат реализирани с наличното количество фактори за производство. А погрешните

Първо, може да има ликвидна криза в системата на банкиране с частичен резерв, която свършва с банкова паника, т.е. с рязко спадане при търсенето на парични субститути. Едновременният драстичен спад на паричното предлагане води до спад в ценовото равнище, което се отразява негативно на всички пазарни участници, които са се финансирани чрез заеми. По-ниските номинални продажни цени след банковата паника не са достатъчни, за да покрият дълговете, договорени при предишните по-високи номинални цени. Това, от своя страна, застрашава дейността на много кредитори, които, когато не си получат парите обратно, не могат да се разплатят със *своите* кредитори. Така, ликвидната криза на банкирането с частичен резерв води до всеобщ финансов срив. Дъното е достигнато, при система на стокови пари, когато всички парични субститути изчезнат и пазарните участници прибегнат до използване на самата парична стока или на конкуриращи се валути, например други стоки или чуждестранни хартиени пари. След като, обаче, дефлацията е разчистила икономическия пейзаж, банкирането с частичен резерв и другите форми на финансово посредничество няма да играят толкова значителна роля в икономиката. Фирмите и индивидите в крайна сметка ще се върнат към финансиране на покупките си с лични спестявания. Накратко, вземането на финансови решения ще бъде още по-консервативно и децентрализирано отпреди.

Този първи сценарий е бил много популярен през XIX век и в периода преди Голямата депресия, която, според Ървин Фишер и ранната Чикагска школа, изцяло произтича от дълговата дефлация, причинена от ликвидната криза на банкирането с частичен резерв. Този вариант става губи значението си след въвеждането на депозитното застраховане, което, за всички практически цели, установява банкиране със стопроцентови резерви в САЩ.²⁶

Все пак, той може да има някакво приложение за обясняването на скорошните финансови кризи в Русия, Бразилия, Аржентина и някои азиатски страни, особено ако валутите на тези страни по време на кризата могат да бъдат разглеждани като парични заместители на щатските долари.

Второ, може да настъпи временно грешно насочване на ресурсите, когато мамещите банки, опериращи с частичен резерв, повишат паричното предлагане и по този начин понижат пазарните лихвени проценти под равновесното им равнище. Тогава предприемачите инвестират твърде много налични ресурси във високия сегмент на физическата производствена верига и недостатъчно ресурси в по-ниските сегменти от

изчисления също се отразяват в (а не се причиняват от) лихвени нива под равновесната точка. Когато пазарните участници открият своите грешки, малко или много големият брой неустойчиви фирми фалират, нарушават отчетните баланси на банките и създават финансов срив.

²⁶ Забележете, че по време на Голямата депресия дефлацията не е оставена да си свърши работата. ФЕД създава инфлация в икономиката, след като дефлацията унищожава голям брой банки, намалявайки общият им брой до около 15 000 – приблизително колкото е броят им през 1900 г. Тези избрани банки, защитени от федералното депозитно застраховане, в последствие страдат от създадената от Федералния резерв инфлация и увеличават общите си активи от \$51.4 млрд. през 1933 до \$242,6 милиарда през 1957г. Виж R.W. Burgess, ed., *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1957* (Washington, D.C.: Bureau of the Census, 1960).

структурата на производството. Резултатът става видим след известно време, когато малко или много голям брой фирми трябва да обявят фалит. Това, от своя страна, застрашава техните кредитори, най-вече банките, опериращи с частичен резерв, и води до поредицата от събития, описана по-горе. Разликата между втория и първия сценарий е в причината, която предизвиква банковата паника. При първия тя започва малко или много случайно, когато голям пазарен участник – било то от небрежност или поради непредвидими обстоятелства – фалира и събори къщата от карти. Обратно, при сценария, който разглеждаме сега, банковата паника е необходимата последица от предишното неправилно разпределяне на ресурсите, в резултат на измамното нарастване на паричното предлагане.

Въпросът е дали този втори сценарий, приложен към избрана криза през историята, не е някак противоречив. Много австрийски икономисти смятат, че той обяснява Великата депресия и някои други икономически кризи в миналото. Във всеки случай, това е възможен сценарий и той също включва голяма доза дефлация на паричните субститути. Така, при този вариант инфлацията също свършва в дефлационен срив, според старите финансови учения. Делът на банкирането и финансовото посредничество в общата икономическа активност ще бъде намален и вземането на финансови решения ще стане още по-консервативно и децентрализирано, отколкото е така.

И двата сценария предполагат внезапен спад в търсенето на парични субститути, което предполага малко или много бързо физическо изчезване на тези *субститути* от обръщение, тъй като пазарните участници започват да използват базови пари. Обратно, при случая на книжните пари е много малко вероятно някога изобщо да има бърза дефлация, според нашата дефиниция – намаляване на паричното предлагане. Причината за това е, че книжните пари са защитени чрез законите за легално платежно средство и други актове. Това прави бартерът единствената законна алтернатива на книжните пари, а той е толкова по-малко ползотворен от паричната размяна, че пазарните участници обикновено предпочитат да използват дори силно инфлационните парични средства, отколкото да се обърнат към него. Във всички известни случаи, само в екстремни ситуации – когато покупателната способност на държаните пари се е стопявала за часове и индиректната размяна е ставала непрактична – пазарните участници най-накрая са отхвърляли законите и са започвали да използват други пари вместо законното платежно средство.

Изложените три сценария описват може би повечето исторически случаи, при които на инфлацията е бил поставен край. Ако обвържем това с нашия сравнителен анализ на свободното и принудителното производство на пари и парични субститути, стигаме до извода, че дефлацията не е просто игра на преразпределение, която облагодетелства някои индивиди и групи за сметка на други индивиди и групи. По-скоро дефлацията е велик предвестник на свободата. Тя спира инфлацията и унищожава институциите, които създават инфлация. Тя премахва предимствата от основаното на инфлация финансиране чрез дълг, спрямо основаното на спестявания финансиране. И, следователно, тя децентрализира вземането на финансови решения и прави фирмите,

банките и индивидите по-предпазливи и отговорни, отколкото биха били при инфлация. Най-вече, дефлацията възпира пренасочването на доходи, което се дължи на монополните привилегии на централните банки. Така, тя унищожават икономическата основа на фалшивите елити и ги задължава да се превърнат в истински елити твърде бързо, или да абдикират и да освободят пътя за новите предприемачи и обществени лидери.

От голямо значение е, че авторите на Macmillan Report от 1931 г., анализиращ световната финансова криза по това време, признават и подчертават, че дефлацията е преди всичко политически проблем. Те ясно разбират, че дефлацията сваля политико-икономическото статукво, което просперира чрез инфлация и дългове и че, следователно, тя води до известното разместване между елитите. Късният лорд Кейнс и неговите съавтори – сред които някои от лидерите на банковия сектор в Лондон и Британските кооперативни и профсъюзни движения – били, разбира се, убедени, че тяхната страна не би могла да се справи без тях.²⁷

Дефлацията поставя спирачка – или поне временна спирачка – пред по-голямата концентрация и консолидация на сила в ръцете на федералното правителство и по-специално на изпълнителната власт. Тя прекъсва развитието на държавата на благоденствието, ако в крайна сметка не доведе до нейната имплозия. Накратко, дефлацията поне потенциално е една голяма освобождаваща сила. Тя не само свежда инфлационната монетарна система до най-ниско ниво, но и позволява на цялото общество да възвърне досега си с реалния свят, защото разрушава икономическата основа на социалните инженери, пропагандистите и миячите на мозъци.²⁸ В светлината на тези разсъждения, дефлацията е не само един фундаментален вариант на политика, след фундаменталния вариант на ре-инфлацията. По-скоро, ако нашата цел е да поддържаме и – където е необходимо – да възстановим свободното общество, тогава дефлацията е единствената приемлива парична политика.

Случаят с Япония може да послужи като предупредителен контрапример. Тежката японска криза от началото на 90-те беше и икономическа, и политическа заплаха за статуквото. В Япония, процесът на консолидация и централизация на властта започва точно след Втората световна война, когато „икономическите експерти“ в окупационните сили на САЩ налагат кейнсиански и социалистически политики на доскорошните си врагове. Към края на 80-те процесът напредва до такава степен, че става политически невъзможно да се позволи на дефлацията да изчисти икономиката и политиката. Японските правителства от 90-те се опитаха да „поправят“ икономическата криза чрез все по-големи дози инфлация. Но единственият резултат от тази политика беше да вдъхне живот на зомбитата на безнадеждните бюрократични банкрутирани

²⁷ Виж „Committee on Finance and Industry Report“ (London: His Majesty’s Stationary Office, #3897, 1931). По въпроса за циркулацията на елитите, виж Vilfredo Pareto, *Manuel d’économie politique* (Geneva: Droz, 1966), chap. 2, §§ 103–07 and chap. 7, §§ 19–21; преведена като *Manual of Political Economy* (New York: Augustus M. Kelley, 1971).

²⁸ За културните последици от инфлацията, виж: Paul A. Cantor, „Hyperinflation and Hyperreality: Thomas Mann in the Light of Austrian Economics,“ *Review of Austrian Economics* 7, no. 1 (1994).

конгломерати, които контролират японската индустрия, банкирането и политиката.²⁹ След почти 15 години на безсмислена инфлация, японската икономическа криза се е превърнала във фундаментална политическа криза, която рано или късно ще доведе страната до прага на революцията.

Същото ще се случи и със Запада, ако гражданите на нашите страни позволят на правителствата свободно да се намесват в паричните отношения.

VIII.

В заключение, нека си припомним основните точки: дефлацията далеч не е, по своята същност, нещо лошо. Точно обратното: тя изпълнява много важната социална функция да изчиства икономиката и политиката от всички паразити, които са процъфтявали посредством предшестващата инфлация. С една дума: опасностите от дефлацията са химерични, но ползите от нея са съвсем реални. Няма абсолютно никакво основание за притеснение относно икономическите ефекти от дефлацията, освен ако някой не сравнява благосъстоянието на обществото с това на фалшивите му елити. За разлика от дефлацията, обаче, съществуват много причини да се тревожим и за икономическите, и за политическите последици от единствената ѝ алтернатива, а именно рефлацията – която, разбира се, е чисто и просто инфлация.

Целта на тези страници не е да се обърнем към разума на монетарните ни власти. Няма абсолютно никаква надежда Федералния резерв или някой друг производител на фиатни пари на света да променят скоро водените от тях политики. Но е време приятелите на свободата да променят мисленето си за дефлацията. Грешното мислене по този въпрос е дало на правителствата ни неоправдана свобода за действие, която те използват неограничено и лошо. В крайна сметка, ние трябва да изземем контрола върху паричното предлагане от ръцете на правителствата и отново да направим производството на пари подвластно на принципа на свободното договаряне. Първата стъпка за разгласяването и промотирането на тази стратегия е да осъзнаем, че правителствата не могат – наистина не могат – да изпълняват каквато и да е положителна роля чрез контролиране на нашите пари.

²⁹ За усилията на управляващата партия (LDP) да спасят и подкрепят своите съюзници в селското стопанство, банковото дело и строителната промишленост, виж доклада на Economist Intelligence Unit: Country Profile Japan (London: The Economist, 2001). Интересен опит за обяснение на настоящата криза в Япония като „структурен капан“ отколкото като ликвиден капан, виж Robert H. Dugger and Angel Ubide, “Structural Traps, Politics, and Monetary Policy” (working paper, Tudor Investment Corporation, May 2002). Виж още Edward Lincoln, Arthritic Japan: The Slow Pace of Economic Reform (Washington, D.C.: Brookings Institution, 2001). По общия проблем за политико-икономическата склероза, виж Mancur Olson, The Rise and Decline of Nations (New Haven, Conn.: Yale University Press, 1984).